

S P H A E R A L E G A L I S.

STEPHANO FORCATVLO
AVTORE.

Eiusdem autoris Versus aliquot.

L V G D V N I,
APVD IOAN. TORNAEIVM.
M. D. XLIX.

А Я З А Н П

Л Е Г А Л И С

С Т Е Б А Н О Т О Р Г А Т А Л О

В А Т У

Einführung in die Verteilungssphäre

Л А Г Д А Й
С Т Е Б А Н О Т О Р Г А Т А Л О
И М П Е Р И А

Iacobo Roguerio Moncuteo, Se-

NATORI CLARISSIMO, STE-
PHANVS FORCA.

QVTVLVSS.

*

1 mihi deorum munere id concederetur, quod Autolyco Mercurij filio cōcessum suisse accepimus, Senator optime, ut omne furtum impune cederet, neq; à quoquā deprehenderetur, dimidium Iasonem tibi trāsferrem, stylō forsitan politiore, nec sine ambitiosa inscriptione mei nominis, qui mos est multorum hoc tempore de legibus scribentiū: atq; ita alienis ego laboribus me tibi redderem gratiorem. sed quia peracre tuum iudicium & lectorum plerumq; industria nō libenter patitur tantam iniuriam ueris fieri autoribus, cum etiam constituerim id quoquis modo agere, ut me tibi affectissimū intelligas: malui septem his noctibus iam contractioribus Spheram hanc legalem ad te scribere, cuius argumentum mihi penē puerò exciderat futurum enim ita putau, ut & mihi consulerem, infantias meas emendando & renouando penitus, & præterea quo in te essem animo, tibi significarem laudis certè nihil exspectau ex paruo negotio, si quid uero granius à me desideratur, id præstuisse opinor in Dialogis nostris de occulta In- ríspudentia, quos anno superiore, cum apud te diuersarer, magna cura confeci, iusto satis opere, & quod ego Lugduno ue- hementer ex- pecto.

Tu interim meam Spheram, in mō tuam,
boni consule. Vale, v. 1. Cal. April.

M. D. XLIX.

4

Dialogus, qui Sphæra Iuris Ciui- LIS INSCRIBITVR, IN QVO IVS CIVILE AD CAELOS ET SIDERA REVO, CATVR.

Interlocutores.

MOMVS. IVPITER. MERCVRIVS.
ACCVRSIVS.

V A M grauatè hanc legationem obit
tuus Mercurius, ô Iupiter; iam enim ter
tiò iussisti, ut arrepto caduceo Accursiu
Iuris interpretē euocaret, ipse uero quid
aliud quām cuptatur, caustatus interim
fracta esse talaria, & nescio quid? I V P.
Per Stygem, nisi sedulò ire perrexerit,
toto mense neq; dulce neistar bibet, neq;
uescetur ambrosia, & à publicis cæli mu
neribus abstinebit, ut solent i apud VI
pianum, quibus sententia præcipitur, ἀπὸ τῶν δημοσίων ἀπέχεται. I. mo
ris est. ff. de pœn. M E R C. Mitius mecum age, pater, num tu æquum
putas, ut ego, qui deus sum eloquentiæ, Accursium conueniam, quo
nihil audiri potest ineptius? sententijs abundat, fateor: sed non probo
illud dicendi genus, quod punctis omnia concludit, floribus elocutio
nis non delectatur. I V P. Tu illum inuenies in umbrosa conualle ne
moris, inter uireta amoenissima, ubi rosarum minius color pernitet,
& quod mirere, ita disertum inuenies, ut eloquentiam Vlpiano uen
didisse uideri possit. M O M. Rides Iupiter? M E R C. Locari Iouem exi
stimo. I V P. Atqui uos in eo seriam experiemini eloquentiā. M E R C.
Si uerum mihi dicas, ultro mandatum execuor, atq; Accursium hoc
adducturus proprio. I V P. Ita fili. tu uero, Mome, posthac reprehēdes
parcius, neq; legum enarratores temere despicies. M O M. Mens tibi,
nisi fallor, in Antiope aut Danaës amoribus est, uel me prorsus de
mentem putas, si speras mihi persuaderi posse nusquam delirasse Ac
cursium. nunquid illud uerum est, quod ille ineptiarum opifex de pa
tria tua scripsit in l. diuus. ff. ad Turpi. exponēs Cretam pro Aphrica?
cum sit mediterranei maris insula inter Græciam & Cyreneam sita,
uulgò Candiam uocant, in qua nequissimi incolæ etiamnum de se
pulcro

pulcro tuo gloriantur. i v p. Istud ego fero molestius quam sexcenta errata Accursij. m o m. Arbitror. i v p. Sciebam futurū ut tu me clanculum morderes & reprehenderes, idq; sapissime, cum ego diuū maximus nō nisi æstate & perraro fulmen deijsiam. m o m. Intelligo, Iupiter, tum iræ anniuersariæ subeunt animum, & nisi nubilo cælo non irasceras, ac tunc illam uim potissimum concitas, quam Græci ßε̄ß Biœp uocant. l. si merces. §. uis maior. ff. locat. quæ inter casus fortuitos est, à latinis uis diuina dicitur. l. fluminum. §. Seruius. ff. de damn. inf. e. i v p. Pessima audires, scelus, nisi lunoni meæ aliquid rixæ obortum esset. m o m. Cum Ganymede? i v p. Sic est. m o m. Agnosco causam ueteris iurgij, quæ etiam castas mulieres plerunq; exasperat, l. consensu. C. de repud. ego me accingo itineri, ut Accursium alloquar, eo, & præcurro. A C C V R.

Quò nunc me reuocat trahitq; numen?

Quò nunc Elystos relinquo fines?

Non hîc ille triceps canis timetur:

Non hîc peruigiles manent labores.

Hîc sunt mille sales, chori, triumphi.

Pratum perpetuo virore fulget,

Quod lambit nitidus colitq; riuis:

Cuius murmure temperata tellus

Effundit casie meros odores,

Mel, tus, purpurei rosas coloris,

Aurum, quos oriens habet lapillos:

Nusquam nullis erit magis serena:

Nusquam delicie frequentiores.

Circumstant animæ locum beatæ,

Quæ diuos sacerent beatiores.

Nos morem gerimus Deo iubenti.

Nunc quorū genium petit sciamus.

m o m. Nisi parum ego oculis prospicio, huc aduentat Accursius. quid sibi uult corona laurea? quid prætexta? quid honestas oris eximia? an Venerem quandam transuexit è Chio, à qua pulcher factus fuerit, ut olim Phaon? A C C. Et tu, Mome, salue. quid nouæ rei est, quod me suauiter quietum interpellari curaueris? conijcio, reprehensurus es Iurisconsultorum aliquem: quid enim aliud à te expectare conuenit? Aeolus de uentis libenter agit, Neptunus de mari, Mars de acie, Mons totus scatet reprehensionibus. m o m. Sed age, quis te Tullius ista eloquentiam edocuit? A C C. Legibus mediocrem ornatū adiunxi, ne

me huius ætatis hominibus alienum præberem, qui idem ipsi faciunt.
 M o m. Verùm tu leges apprime nosti: qui autem hodie legibus operā
 dant, sibi nimium placent si aliquādo Ciceronem legerint. A c c. Mi-
 ror, cum Cicero satis tūdis legum fuisse uideatur. M o m. Recte dicis,
 quomodo leges ille nouerit, qui sic legem definit lib.2. Rheticorum
 ad Herennium: Lex, inquit, est, quod populi iussu sanctū est: quod ge-
 nus, ut in ius eas, cum uoceris. Non enim lex est iussus populi, siue legē
 accipias pro responsis prudētum, Senatus consultis aut constitutioni-
 bus principū, in his nihil iubet populus, nec in plebiscitis quidem sta-
 tutis ue, quæ rogante cōsule uel tribuno fiunt, ut s. lex est. instit. de iu-
 natu. sed consensum tantummodo interroganti accōmodat. præterea
 edictum, in ius uocati ut eant, non est plebis, non tribuni, sed ab edicto
 Prætoris descendit. l.i.jff. in ius uoc. ut eant. l.i.jff. de edend. A c c. Quid
 ergo? cōmittemus' ne, ut à iure separemus eloquentiam, ut sic animas
 magis q̄ linguis eruditas habeamus? s. illud procēm. ff. contrā quā in
 pleriq; faciant, qui uerba rebus præferunt aduersus l.fin. C. de donat.
 M o m. Absit. nā non placet Dryantis ille filius Lycurgus, qui ob mul-
 torum uinolentiam uites amputari iussit; satius fuisse modum adhi-
 buisse bibentibus, lege sumptuaria. compescendi enim, imo magis ne-
 gligendi sunt, qui uerborum fuco nimium licenter confidunt, qualis
 olim fuit Cælius Antipater. l.i.j. s. deinde Sextus. ff. de orig. iu. laudan-
 di, qui docti nitorē orationis seruare possunt, quales nunc sunt apud
 superos And. Alciatus, & Ar. Ferrerius Senator Tolos. A c c. Laudo
 sententiam: quid enim uerat legēntem doctorum rudes & doctas in-
 terpretationes, dicendi rationem retinere? cum Alpheus Arcadię Pe-
 loponnesis fluuius in amatum Arethusæ fontem, qui est in Sicilia, per
 aquas marinas ingrediatur, neq; propter hoc p̄priæ suauitatis aliquid
 amittat. mediocritas, Mome, omnibus in rebus pergrata est. s. j. de cō-
 sul. col. iij. sane uero cum res sit sanctissima Iurisprudentia, nō indigna
 est sermone politulo. can. legimus. s. sed cōtra. 37. dist. plane persualum
 tibi esse opinor Iurisprudentiam esse diuinarum rerum & humana-
 rum notitiam. l. iurisprud. ff. de iust. & iur. legem etiam de cœlo de-
 missam esse intelligis. l.i.jff. de legib. ubi citatur illud Demosthenis:
 πᾶς δέ τόμε ένηρη με μὲ νῆ σλωπού θεώρ. hoc est, omnis lex est inuentio
 & donum Dei. M o m. Quid audio? etiam illa lex Papia, per quā ante
 apertas tabulas non poterat adiri hæreditas, non adita autem tisco ap-
 plicabatur, inuentio & donum Dei erit: eam tulit Augustus, Iusti-
 nianus, ut duram, substulit. l.i.j. C. de cad. toll. Quid lex Draconis Atti-
 ci, quæ otij coniūctum infamem faciebat? refert Julius Pollux, lib.8.
 Quid lex pontificum, quæ liberorum matrimonia inconsulto patre
 permittit? can. de raptoribus. 36. q. j. cui uos Iurisperiti resistitis. l.i.jff.

de ritu

de ritu nupt. Quid uetus Solonis lex omnium ineptissima, per quam ciues se se seditioni immiscere cogebantur futili quadā ratione? de qua Aulus Gell.lib.2.cap.12. Non tacebo Romanam illam legem, quæ uoluit captum maritum ab hostibus & ad suos redeuntem omnia recuperare postlimino, præter uxorem omnium charissimam. l. non ut à patre. ff. de captiu.hoc, si dijs placet, erat præmū militis pro Rep. uxore & liberis strenuè pugnantis. Quid deniq; acceptilationis formula, emancipationis ambages? num Dijs in mētem uenisse existimās? num id agunt ut 7. testes potius quām 6. uel 8. testamentis adhibeantur? ecquid sibi uoluit ius cum his insidijs? quāto magis ingenuè quidam dixit leges plerunq; duras & acerbias tolerari non aliā ob causam, quām quod ita scripte sint. l. prospexit. ff. qui & à quib. manumiss. A. c. C. Nō impedit seueritas quominus lex donum Dei sit, quia tales habere satius est, quām nullam omnino. sicuti præstat balbū quām elinguem, lippū quām cæcum nasti. arg. l. eos qui in fin. ff. de decur. Hoc dico propter d. l. prospexit. ff. qui & à quib. ubi prohibetur manumitti seruus mulieris de adulterio postulate, etiam is qui extra eius ministeriū est, ante finitum de adulterio iudicium. §. sextus. ead. l. hoc utiq; durū est, sed multo durius sit, seruos mulieris per festinam manumissionē quæstioni subtrahi, & sic crimen publicū & insigne obtegi, cuius plurimum serui cōscij sunt. unde Ouid. in quadā Elegia ad Bagou seruū:

Concius esse velis? domina est obnoxia seruo.

Concius esse times? disimulare licet.

In eo autem lex duntaxat duriuscula est, quod & hi serui manumitti prohibentur, qui extra mulieris ministeriū sunt, puta, qui in villa uel in prouincia degunt. Cæterū cogitemus & huiusmodi seruos potuisse dominæ adulterio obsequi, scriptis literis uel nuntio. Adde, quod non in perpetuum horum seruorū manumissio prohibita lege est, sed intra sexagesimum diem à dissolutione matrimonij numerandum. l. nō solum. C. de adulte. non igitur seruorum magna incōmoditas uersatur. Itaq; uides apertissimè legem ipsam equis (ut aiunt) & nēlis ad æquitatem recta festinare, aut saltem id sequi quod è duobus malis uidetur leuius. l. j. §. sed etsi incertū. ff. de uent. in poss. quinetiam dij ipsi, quorū inuentioni legē ascribimus, multoties calamitate homines cumulant, ut postmodū ad melioris uitæ frugem cōuertant, can. talis. de poenit. dist. 3. Proinde uetusissimi quiq; legislatores se leges, quas promulgarent, à Dijs accepisse dicebāt. Lycurgus Lacedemonijs leges ex Apollinis autoritate confinxit. c. Moyses. 7. dist. Draco & Solon Atheniensibus in Mineruā leges retulerunt. Zamolxis Scythis, in Vestam, Plato Siculis, in Iouem, & ante eum Minos Creteisibus; unde ab Homero Odysse. τὸν μεγάλας ορεσίς uocatur. id est, Iouis magni conuersator.

Scio

Scio ipse, scio medius fidius, quid cōmune leges cum summis Diis habent easq; possum ad sidera reducere, si te mihi attentum ac facilem præbueris. M o M. Non tantum silentium toto quinquennio præstiterunt Pythagoræ discipuli, quantum prorsus ego tibi nunc præstitutus sum, si te ad istorum siderum descriptionem paraueris: idq; bona fide stipulanti spondeo, uel cautione, si malis, uel accito Stygiæ paludi si ureurando,

Dū cuius iurare timent & fallere numen.
▲ C. Audite cæli, percipite astra, uos elementa cuncta intelligite, quæ de Sphæra Iuris dicenda mihi ueniunt, quæ ut mira, sic uerissima sunt.

Est locus ultra anni Solisq; uias, gratissima umbra opacus, sole moderato aprius, ubi non defunt Arabiæ felicis germina, non fontes leniter in præceps cadentes: aër (ut semel dicam) temperatissimus & salubris uer ibi facit perpetuum. Ibidem beatè uiuunt nymphæ selestissimæ & Iuris prudentiæ comites, quæ musicis modulis Deæ laudes decantant, legum disciplinam ad cœlum usque laudibus efferunt, hoc hymno frequentius:

Dulcis, Heroum satiata cantu

Legibus laudes, Erato, repende.

Adsit, auratum quatitatq; plectrum

Pulcher Apollo.

Laudibus Iuris resonent Deorum

Templa, mortales simul accinentes

Desinant nunquam dare tura Legi,

Dent & honores.

Imperat terra, graibusq; unclis

Frenat Euphratus populos remoti,

Visque supremas, ubi sol recumbit,

Herculis aras.

Lege, Neptuni cohibentur undæ,

Hanc colunt aer rapidaq; flammæ,

Sæuis infernum Rhadamanthus urget

Legibus Orcum.

M o M. Posset ad tantum concentum Nestor ipse repubesce. cedant cygni morientis carmina, cedat Orphei cithara, Phœbi lyra, cedat musica triplex Ausonij,

Mista libris, secreta astris, vulgata theatris.

Penitus

Penitus cælestis ista consonantia est, sed quidnam postea uidisti?
 A.c. Vidi cælum nouum & terram nouam, & prima terra abiit, &
 mare iam non est, qualiter habetur Apocal. 21. cap. & cælum repen-
 te apertum est, meq; totum lumine oppleuit. Deinde uidi sacram il-
 lam Iuris ciuilis Sphæram uulgaris Sphæræ prope similem, nisi quod
 in hac è duobus polis ille solum est perspicuus, qui Septentrionalis est,
 Austrinus uero sub terra conditur. In illa autem utrumque manifestò
 uidi, axemq; , qui est κόσμος ἡ σταυρός αὐτῷ, id est, mundi ipsius
 dimetiens, diuidit enim Sphæram ac sustentat. huic magistratus ego
 conferre soleo, quibus tota moles Reip. & legum incumbit, quia pa-
 rum esset leges in ciuitate esse, nisi magistratus essent, qui iura redde-
 re possent. l.iij. §. post originem. ff. de orig. iur. & sicut ipse axis, circum
 quem cælum uoluatur, immobilis est & firmatus, ut Aratus ait:

ἀλλὰ μάλιστα τούτων

ἄξων παῖδες ἀρηγεῖται.

Sic oportet magistratu fungentem constantem esse, neque precibus
 moueri, neque affectibus. l. obseruandū. ff. de off. præf. Vidi mox plum-
 beum Saturni orbem: Iouis, citrinū: Martis, hyginum: id est, rubrum
 & coco similem, l. quæsitum. §. illud. ff. de leg. iij. Solis, aureum: Vene-
 ris, candidū: Mercurij, ianthinum: id est, ad uiolæ colorem accendentē,
 teste Pli. lib. 21. cap. 8. l. si cui. §. ff. de leg. iij. quia Græcis, οὐ uiola di-
 citur. Lunæ cælum argento paulo fuit obscurius.

Porrò hi orbes nunquam moueri uoluendo desinebant, quoniam

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Atqui spiritus ille nihil est aliud quam ratio, legis anima. l. cum ratio.
 ff. de bon. damnat. siquidem lex ratione nunquam caret aut euidente,
 aut occulta. non enim omnium, quæ à maioribus constituta sunt, ratio
 reddi potest. l. non omnium. ff. de legib. sic & Philosophi ferrum trahi
 à magnete sciunt: cur id fiat, nesciunt. M O M. hoc modo Democritus
 ad quamcunq; percunationem, secretam quandam proprietatē re-
 rum obiecit, cum se alias non posset eximere: hinc eum ridet Aristote-
 les. obtinet ergo legem seruandam esse, quanuis ille qui iudicat, legis
 rationem ignoret. A C C V. Haud dubiè, cò pertinet quod uulgas di-
 cit: Iudicem iuxta ea, quæ allegantur atq; probantur, iudicare oportet.
 l. illicitas. §. ueritas. ff. de offi. præf. qui §. hoc non dicit, sed hoc potius
 uult: quod si error in actis scripturaq; iudiciorum interuenerit, si ex
 diuerso meritis probationibus ueritas ostendatur, per errorem ueritati
 non nocetur, ut & ibi ego sensi, quare satius fuisset adduxisse can. in
 istis. 4. dist. & l. iij. §. mirabile. C. de uet. iur. encl.

Non miror quod Anaxarchus philosophus plures mundos asserue

b rit

rit, cum in nostra Sphera ciuili sua astra non desint, Solemque suum sua sidera norint, ut dixi, maximè septem illa, quorum quinque errantia dicuntur, quod contrario quam cælum motu ferantur, & insuper duo clarissima mundi lumina, *ἥλιος καὶ σελήνη*, quibus nos ipsius iuris tempora accommodabimus.

Primo (quod bene uertat) tempore ius ciuile sub Saturni sidere fuit, ac uiguit, eiusque aspectum ac naturam secutum est: nempe tempore legis xii. Tabula trecentesimo anno post Vrbem conditam, quam legem ut antiquissimam accepimus. §. disponat. de nupt. col. iiiij. Nam et si quædam antiquiores fuisse ferantur, l. ij. ff. de orig. iur. tamen sine nomine & penè pro nullis habitæ sunt, arg. cap. nā & ego. de uerb. sign.

Influent à Saturno bilis & tristitia, ut dicunt Mathematici, quanta maxima in legibus xii. Tabul. inuenitur, quas decemuiri Romani proposuerunt l. ij. ff. de orig. iur. can. Moyses. & seq. 7. dist. Ex his legibus descendit poena talionis. Si membrum, inquit, ruperit, eo pacto talio esto. §. poena. Inisti. de iniur. quæ poena in desuetudinem abiit. In ea nullum æquilibrium seruari potuisse, ostendit Aulus Gellius, lib. xx. cap. j. Alciatus Parergon, ix. cap. v. iij. longum esset retexere meras huius legis uanitates ac immanitatem potius, nonne illud longè acerbissimum fuit? Cum debitori, qui soluendo non erat, 30. dies conquirendæ pecuniae causa assignabantur, nisi conquisiuisset, creditori addicebatur, illum creditor nero uinciebat, ac uidebat: quia si plures creditores essent, secandi potestas fiebat. Hodie autem propter æs alienum nemo in seruitutem redigitur. l. ob æs. c. de actio. Ob æs, inquit, alienū seruire liberos creditoribus iura compelli non patiuntur. ubi expono liberos pro hominibus liberis, uel liberos pro filiis, ut illud ex lib. Regum 4. ca. 4. Iam uerò uenit creditor, ut tollat filios meos sibi in seruos. Huius rei argumento quæri solet, an debtor pacisci cum creditore suo possit, ut non soluta ad diem pecunia, in carcerem coniiciatur. Bar. negat posse. d. l. ob æs. c. de acti. & l. Titio centum. §. Titio. de cond. & dem. ubi id agi nō debet, ut libertas cuiusquam minuatur. Ego contrariae factionis sum, & puto tale pactum ualere: non enim propriæ seruus est, qui in carcere est, quod enim dicitur speciem seruitutis esse, non posse à loco discedere. l. ij. de lib. hom. exhib. eò respicit ut similitudo quidem sit seruitutis, non autem uera seruitus. neq; obstat l. Titio centū. §. Titio. quia ibi non agitur de conuentione duorum, sed de dispositione testamentaria, cui legatarius non consentit. Non omitto, quod pactum quo quis seruus fit, non penitus reprobatur. l. j. ff. quib. ad lib. proclam. denique l. j. c. de cess. bonor. innuit pro debito ciuili, post rem iudicatam, quenquam in carcere detruidi potuisse, nisi subuentum fuisset remedio cessionis bonorum. Neque obest l. nemo carcerem.

carcerem.de exact.tribu.x. c. quia ibi non negatur carcer pro debito ciuili in custodiam, inquam, sed negatur carcer qui pedore & molestia miserum debitorem afficiat. quin potius dicit ibi Imperator, ponendum esse sub custodia militari.

Illum ferè in modum, quem retuli, se habuerunt Saturnia secula, id est legis xij.tabu.anilibus deliramentis refertissima.

Secundo tempore, ius ciuile in mitiori stella fuit, hoc est, in Ioue. Ioui uero comparo ius Prætorium, cui cessit lex xij.tab. §. poena. Insti. de iniur. unde belle quadrat, quod apud Athenæum lib.3. Timotheus ait: Νέος δὲ τότε βασιλεὺς ἦν περὶ τοῦ καθηγεῖται. hoc est, Iuuenis regnat Iupiter, olim autem principatum tenebat Saturnus. ut enim à Ioue Saturnus pulsus est, sic à iure Prætorio lex uetus emendata. I.ius autem. ff. de iustit. & iur. idq; vocatur honorarium, quod ad honorem prætoris introductum sit. I.ij. §. eodem tempore. ff. de orig.iur.nam & qui sub Ioue nascuntur, soli rerum potiuntur, & so li rempublicam administrant, dignitates habent, ut Iulius Firmicus scribit. Animum & crumenam implet legum scientia, inde est illud Iustiniani, procem. ff. Nos uero tantam, inquit, penuriam legum inuenientes, & hoc miserrimum iudicantes, legitimos thesauros uolentiibus aperimus, quibus per uestram prudentiam quodammodo erogatis, ditissimi legum oratores efficiatur discipuli. hæc ille. Ibi notat Accur. iuris ciuilis studiosos facillime ditari, reliquas artes fordescere, quod quidem effectus rei magis probat quam Iustinianus, qui ea figura usus est, qua Cicero ad Seruum Sulpitium Epistolarū lib.4. Illam partē excusationis, inquit, qua te scribis orationis paupertate (sic enim appellas) iisdem uerbis epistolas sibi mittere, nec nosco, nec probor: & ego ipse, quem tu, per iocum (sic enim accipio) diuitias orationis habere dicis, me non esse uerborum admودum inopem agnosco.

Nec mihi decorum uidetur, all. ci discipulos spe quæstus, cum res facta sit iuris scientia, quæ pretio de honestari non debeat. I.ij. §. proinde. ff. de uariis cognit. non sum tamen nescius permitti aduocato in singulas causas oblatos centum aureos accipere. d.l.j. §. si cui. de uari. cognit. de quibus aureis agit Alciatus lib. Dispunc. iii. cap. ix.

Tertio, ad Martem uentum est terrible terris sidus & rutilum, ut ait Cicero. Postquam eo ius Ciuale conuersum est, quid aliud prestatre potuit, quam certamina: quam iurgia & lites? inde tituli de re milit. de captiuis, de poen. & si quis fuerit similes.

Sed potissimum sub Marte ius constitit, cum in forensem disceptationem & praxim, tanquam in aciem ac puluerem, deductum est.

In iudicio multæ conseruntur lites, multi strepitus fiunt. l. si quis. c. de inoffi. test. Ouidius 4.lib. Fastorum:

-Speculate, Quirites,

Et fora marte suo litigiosa uacent.

quippe cum in foro lis exerceatur, litigiosa fora dixit.

Litem à contestatione limitum originem sumpsiſſe testis est Isidorus in c. forus. de uerb. signifi. citat illud Virgilianum:

Limes erat positus, litem ut discerneret agris. Quod non mihi placet: quia ante limites litem fuisse ostendit Virgilius, non econtrario.

Lis fori suam habet denunciationem, hoc est, uocationem in ius, ut militia inductionem belli. I. hostes. ff. de capti.

Deinde lis contestatur, cum narratio principalis negotij auditur. I. j. C. de litis contestat. hoc ita, si reus neget, uel si fateatur, eo tamen animo ut iudicium subire uelit, & uinci sententia: quod plerunq; utile est, ut ait Bart. per l. utiq. de rei uēdic. ff. ut & in prōlio cum res ferro agitur, plerique sibi laudi ducunt uinci à uiris fortibus. unde est illud Acci, in Armorum iudicio:

Nam trophyum ferre me à forti uiro, pulchrum est.

Si autem eī uincat, uinci à tali nullum est probrum.

Litis nomen generale est. I. litis. ff. de uerb. sig. quare qui liti renūciat, causam & instantiam perimit. I. postquam. C. de pact. Bar. ibi litem pro instantia, hoc est, exercitatione iudicii frustra accepit.

Quemadmodum autem, cum in omnibus rebus tum maxime in bello plurimū fortuna potest, ita & in iudiciis. Pyrrhus apud Enniū:

Vos'ne uelut an me regnare hera, quid'ue ferat fors.

L. quod debetur ff. de pecul. qui fert pro se sententiam, is uictor est, is triumphat. Inde palmarium appellatur. I. j. §. si cui. ff. de uariis cognit.

Nam palma uictoriæ symbolum est, quia aduersus urgenter renitit, ut A. Gellius annotauit, & Terentius in Eunicho, palmarium fascinus, pro eo, quod triumpho dignum est, dixit.

M O M. Non fere differunt bella forēſia à militaribus, ut scitè ostendisti, quia & aduocati oratione sic defendunt R. empib. atque si armis depugnarent. I. aduocati. C. de aduoc. diuer. iudicior. I. fori. eod. Proinde ut caſtrenſi exercitatione tyronum augetur dexteritas, I. officium. §. officium. ff. de re milit. sic fori disputatione penitus leges intellicuntur. I. ii. §. his legibus. ff. de orig. iur. I. fi. §. mista. ff. de muneribus & hon. ubi Modestinus disputando ea nouè definiuit, quæ antea nemo admiserat, ut non sine causa dicatur, πόλεμος ἀπαίτων περισσός. hoc est, bellum omnium rerum pater, cum multa bello & disputatione nouentur & gignantur. A C C. V. Placent quæ dicis, eò magis quòd reprehensionis facis ferias. M O M. De bello sermonem facienti necesse fuit aliquando cum hostibus inducias pacisci: quas Paulus ita definit in I. postliminium. §. induciæ. ff. de capti. induciæ sunt cum in breue &

in præ

in præsens tempus conuenit ne se inuicem lacesserent. Varro uero in libro Rerum humanarū dicit, inducias esse pacem castrensem paucorum dierum. male ille quidem, non enim induciarum tēpore bellum cessat. l. pen. c. de cur. fu. sed pugna & manuum temperatio fit, quam Græci ἐκεχειρίη uocant ut placet Aulo Gellio libr. j. cap. xxv. quod uerbum Samiorum primū fuisse, ait Strabo lib. Geographiæ octauo. Idem Varro alibi melius scripsit: Inducias esse belli ferias à similitudine forsitam feriarum forensium, quibus respirant à controuersiis litigantes. l. dies festos. c. de feriis nec litem omnino deserunt.

A C C V. Ad Solem quartò peruenit Ius ciuile, hoc est, ad Digestorū compositionem & editionem Iustiniani consilio factā, quia tum Imperatoris splendore claruit. §. cumq; hoc. proœm. Insti. & uelut sole & radiis illuminatum est ius antea obscuratum. §. & in reliqua. proœm. ff. Itaq; sicut Sol dux ac princeps luminum reliquorum medium fere regionem obtinet, mēs mundi & temperatio, ut dixit Tullius: eodem modo in Pandectis mediocritas decens inuenitur, & mira efficacia ex sublimi autoritate proueniens. d. §. & in reliqua. proœm. ff. Solebat ueteres Theologi potentiam Solis ad omnium potestatem referre, in sacris hac breuissima precatione utentes ἡλιε πανταχάρε, κόσμος τονδύμας, κόσμος δύναμις, κόσμος φῶς, ut ait Macro. lib. Saturn. I. ca. 23. Ita ipsum potentissimum mundi lumen ac spiritum uocitantes. quid diuersum in Digestis inuenitur. si iis qui legum periti sint, mundi administratio suprema aſsignatur? §. fi. proœm. ff. M O M. Herodotus lib. 4. refert, ultra Garamantas esse quasdam gentes in tantum barbaras, ut solem execrentur, dirisq; conuiciis compellent. tales plerosq; ho die inuenias, qui Iustiniani diligētiam incusent, per quam factum est, ut nobilium Iurisprudētium responsa recisa & partim abolita sint, ut uix intelligas legum capita quædam & quasi frusta quæ nunc extat. arg. l. inciule est. ff. de legib. Sane, inquiunt, Sol digestorū Apollo recte uocabitur, ut & ille mundi Sol, quem plures Apollinem cognomi natum putant ὁς ἀπόλλων τὸ ζῶα, quod exanimet & perimat animantes, pestem & intemperiem caloris immittens, unde arcu & sagittis simulacrum eius decoratur, ut radiorum emissâ uis designetur. Idem, ut scribit etiā Fulgentius, ἀπόλλων dicitur, hoc est, perdēs quod seruore uirentium succum perdat. **A** C C V. Mænandrius autem scriptū reliquit Milesios ἀπόλλωνι ὅλιῳ pro salute sua immolare. Phe recydes refert Theseum, cum in Cretam ad Minotauro duceretur, uo uisse pro salute atq; reditu suo, ἀπόλλωνι ὅλιῳ, κοὺ αρτέμιδι ὅλιῷ, hoc est, Soli & Lunæ salutiferis: quæ à me eò referuntur, ut scias nihil adeò ex omni parte bonū esse, quod hominum calumniis nō sit expositum: ut etiam intelligas melius fuisse sic rescindi leges Iurisconsultorum,

quām confusas & infinitas manere. Ius hodie finitum est. l.ij.ff. de iuris & fact. ignor. reliquæ artes infinitæ sunt. §. & quod iam proœm. ff. nāq; ad exemplum mundani Solis oportuit arctari iuris uiam duobus tropicis, astriuo Cancri, & hyberno Capricorni: quod egregiè Iustinianus præststit, dum librorum milia duo in compendium iusti operis reduxit. §. & antea proœm. ff. quippe id acciderat Iuri ciuili, quod Nicomacho Smyrnæo, cuius corpus ita immodicè creuerat, ut emouere se loco non posset, si Galeno creditur lib. j. de Differentiis morborum. Nicomachum sanitati Asclepiades restituit, Ius ciuile Iustinianus seu Tribonianus temperauit, & utroque doctior C. Iulius Cæsar olim ex immensa & diffusa legum copia optima quæq; & necessaria in paucissimos cōserre libros decreuerat, teste Suetonio. Quantū post C. Iulium increuisle leges putas, præsertim cum omnes nostri Iurisconsulti multo post eum floruerint? M o M. Persuasiſti mihi, ac certè fecisti ut Iustinianum satis laudare nequeam, & talem ab eo factam permutationem cum legibus antiquis sentiam, qualis fuit Glauci & Diomedis, ut ipse de se scripsit proœm. ff. §. si. nam aurea pro æreis dedit, & ἐναρμονικοὶ ἔννεα τοῖς ὥραις. Agè, nonne times, ne Sol iuris nonnunquam splendescere desinat? quoniam Sol alter tribus de causis obscuratur, aut Terræ umbra, quam noētem dicimus: aut Eclipsi, ut regnante Archelao contigit duorum siderum coitu: nam Luna infra Solem orbem suum obiecit, & abscondit: ideo regiam claudi iussit Archelaus, summi lūetus indicio. Tertio nube Solis lumen tegitur. a c c v. Lex etiam tripliciter uigorem amittit: primo, posteriore lege. l. fina. de consti. princ. Secundo, consuetudine uelut quadam eclipsi. l. de quibus, & l. i m o. ff. de legibus, proinde quemadmodum eclipsi non totus fulgor Solis premitur, ideo quod Luna, per quam eclipsi fit, longe minor Sole est, cap. solitæ. de maior. & obed. sic consuetudo legem abrogat uel legi derogat in certis locis, ubi inualuit in aliis clarescit & præuat Ius ciuile. l. ij. §. diuus Hadria. ff. de sepulc. uiol. Tertio desuetudine lex oblitteratur, & magis inumbratur, uelut nube, quām tollitur. §. igitur proœm. Institut. quo modo lex Iulia de adulteris non sublata in Gallia, sed sopita & debilitata est, quare sicuti arcus cælestis siue Iris conficitur. Cum Phœbus radios in nubem misit aequos, ut ait Virgilius, sic lex quæ per desuetudinem silet, cerebrimè utilis est, & pulchris coloribus idipsum, quod seruatur, ornat. can. fuerunt. viij. distin. ideo nihil antiquitatis ignorari decet. §. j. Institut. de testament. Sed iam quinto ordine, ins in Veneris sidere contemplemur. nimirum tūc cum ex æquo & bono iudicatur, non obsernato rigore uerborū, sed totius rei æquitate, ut l. si seruū. §. sequitur. ff. de uerb. oblig. ubi dixit Celsus filius, plerunq; sub autoritate iuris ciuilis perniciose errari,

errari, cum bonū & æquū effugitur. l. ij. §. item Varus de aqua pluia arcen. Hoc, inquit, æquitas suggerit, & si iure deficiamur. agitur ibi de utili actione danda, cuius origo ex mera æquitate proficitur, quia si uerba obstinatè sequamur, uix ulla erit usquā gentium ciuilis actio. ut uerbi causa, es mihi obligatus in centū, cedo ius meum. Titio, in te Titius utili actione suo nomine recte experietur, quasi ei obligatus sis, cū tamē secundū uerba nō Titio, sed mihi tenearis. l. si in solutū. C. de actionibus. Seneca in libro de Clemētia: Clementia, inquit, liberū arbitriū habet non sub formula, sed ex æquo & bono iudicat. quām apposite æquitas Veneri applicetur, ostendūt Genethliaci, qui ex astris geneses & fata hominū colligūt. can. igitur. xxvij. q. iij. hi à Venere comes, hilares modestosq; nasci sentiunt. Romani apriliē mensem temperatū & lātissimum Veneri dedicauerunt. Ouidius lib. 4. Faſtorum:

Sed Veneris mensem Graio sermone notatum.

Auguror, à ſpumis eſt dea dicta maris.

Innuīt poëta ἀφρόη Græcis ſpumam dici, ex qua Venus orta fingitur, & ἀφροδίτη dicta eſt. M o M. Nescio, quā æquitatē Venus præferat, mihi equidē maximas fraudes ſæpe fecit & Ioui & diis omnibus: nec eius diſſimulationes euafit deorū morio. Silenus Aegles nymphæ amator. A C C V. Quid aīs? quasi uerò nō etiā ius naturale his amorū fraudibus cōſentiat. l. j. §. ius naturale. ff. de iusti. & iur. Præterea qui æquū & bonū ſequuntur, multa cōſultō diſſimulāt: nēc cū is qui captus uerè fuit ab hostibus, mox domū reuersus, pro nō capto habetur. l. retro. ff. de captiu. Quid? non etiam idē agūt, cū uerū dolum uerbis temperant contra patrem uel patronū? l. non debet. ff. de dol. l. pe. ff. rer. amot.

Iudex bōnus peræquè aliquid diſſimulat, ut delictū cōmissum ab eo quē puniri nō expedit. l. diuus. de off. præsid. finge artificem ex iñiū deliquisse, qui si puniatur, recip. interfuturū eſt. uerū si eum post inquisitionē decretā non puniat, pudorē ſuū obſtrinet iudex. quāobrē D. Traianus Ro. Imperator consultus à Plinio Secundo, quid de Christianis nouam religionē ſectantibus agendū putaret, rescripsit, inquirēdos quidē nō eſſe, ſed oblatos puniri oportere. Tertullianus in Apologeticō c. ij. Traiani rescriptū dānat, ita religionis magis quām legū ſe peritū oſtendit. Sexto influxit proſpera uis Mercurij in ius, quando nos ipsum glossematis illuſtrauimus, quia Mercurius deorū interpres creditur, Virgilius:

Nunc etiam interpres diuīum Ioue missus ab ipſo.

Eius ſtella uix à Sole longius abſcedit ſigno uno, ut ſcripsit Cice. lib. ij. de Natura deorum. Idcirco nec me, nec quenquam à textu diſcedere oportuit, aut aliquid meo marte ementiri, ne falsi reus fierem, ſi cōſtituſio

tutionibus nullo autore habito uterer, ut Galgosius ille Papiensis in l. fi. ff. ad leg. Corn. de falsi. pudet idē dicere de Haloandro uiro alioquin bene grammatico, qui uoces nimium licenter addit, & adimit ex synecesis plerunq; legibus, dum earum uerum sensum capere non potest, quem complures postea imitati sunt. M O M. Te in multis Mercurio conuenire fateor, quippe cuius cursus uelocissimus est, unde Lucas ait:

-Motuq; celer Cylleñius hæret.

Nam & tu breuiloquēs scribēdo fuisti usq; ad obscuritatē. quæ breuitatem s̄e p̄issime comitatur ut dixisti in §. illud. proem. ff. Enim uero uerbosum nō debet esse iuris interpretem l.j. ff. de orig. iur.

Mercurius uirgam fert, seu caduceum, Græci uocāt *κυρβλεῖον*. l. sanctum. ff. de rer. diuis.

Illa fretus agit uentos, & turbida tranat Nubila.

sic tu nubes legum optimè discutis, tenebris earundē occurris, ut de te scripsisti in l. facta. §. si in dāda ff. ad Trebell. quòd si limatū stylū habuisses, in omnibus disertissimo deorū Mercurio similis eras. nā & fur es, quales frequentius gigni sub Mercurio Ptolemæus ait, noli negare, quin Azonis, Bulgari & Pylei inuēta tibi passim ascripseris. certe propter furandi & abigendi solertia m̄ Lycæo, poëta lyrico laudatus fuit, & ab Horatio:

Te canam magni Iouis & Deorum

Nuncium, curuæq; lyra parentem,

Callidum quicquid placuit iocoſo

Condere furo.

A C C V. Talis tibi filius contingat, Mome, qualē mihi prædictas tuum Mercurium, qui furtis oblectetur. at qui nō oportet laudibus, cuiusquā malitiā augeri. l. j. §. pe. ff. de seru. corrup. Vide præterea, ne tu dum huic stellæ me cōfers, ac furti me alligas, iure tenearis: si quis Astrologus, inquit Vlp. aliquē furē dixisset, qui nō erat, cōstitutiones eū tenēt. l. itē apud. §. si quis Astrologus. ff. de iniur. Styli parū puri ac tersi me arguis, hoc uere. quòd si mihi eloquentiam tēpora nō inuidissent, ipsis legum autoribus, ob iuris intimā cognitionē inuidiosus fuisset: adeò memoria præualui, quā Tullius in iuris consulto potissimum desiderat, meam tamen ruditiem multorum uanitati præfero, qui nihil apertè, nihil clarè dicunt, interim exclamat Aristophanes in Ranis:

Αμαθεστροπ οὐδὲ ἐπὶ τῷ Καφεστροπ. hoc est,

Indocilus dicitο & manifestius.

Si enim eū ædiles morbosum dicūt, qui ἀσθετος loquitur, l. mutū. ff. de ἀσθ. ed. id est, sine significatione uocis, & hi multomagis redhibēdi crunt,

erunt, qui ne nutu quidē se explicat. uideant quomodo Tuberonis doctissimi iurisconsulti scripta parū grata fuerunt legētibus, & intercidérunt, quia affectatē scriperat. l. iij. §. Seruius. ff. de orig. iur. sed quid tu tecum me loquente cogitas? nū tædio tibi sunt quæ de curiosis interpretibus dico? M o M. Eo quòd in interpretis Mercurij mentionem incidit. semus, considerabam illud quod est in l. i. §. fi. ff. de uerb. oblig. ubi non obest stipulationi, quòd diuersa lingua interrogās & respōdēs utātur, dummodo se inuicē cōmodē intelligant saltē per interpretē. mirū, cū aliās stipulatio cōgruā respōsionē anxiè exigit. l. i. §. si quis. ff. eo. A C C. Nō ita tamē ambitiose exigit, ut uitietur, si in substātia respōsio interrogatiōnē cōueniat. ut ecce si stipulāti denarios centū, eiusdē quātitatis aureos spōdeo, l. quę extrinsecus. ff. de uerb. oblig. quare si Græcē stipulator loquatur, promissor Latinē uel Aphricē uel Assyriē, sine dubio obligatus est. d. l. i. §. fi. de uerb. oblig. nō enim superficiē uerborum, sed sensum accipimus. Quod usque adeo uerū est, ut & sententia Græcē proferri possit. l. Iudices. c. de sentētiis. nō modo inter Græcas nationes, sed etiam inter Latinas, quamuis ibi aliter censuerim, sed nunc saniore cōsilio fretus, uideo permultas sentētias Græcis uerbis Romē latas suis, ubi Græca lingua satis familiaris fuit. l. moris. uers. erit. &. ff. de poen. iuuat l. uerbum. C. ex quibus caus. infam. l. si duo. §. fin. ff. de iure iur.

Neq; obstat l. decreta. ff. de re iudicubi decreta à prētoribus Latinē interponi debent: quia expono, Latinē, pro intelligibiliter ac dilucide, cum Bar. tametsi Zasius & pleriq; frustra refellat. nanq; uoluit ibi Iuris. secundū loci conditionē & hominum captū sentētiā uel Latinē, uel Græcē, uel si libet, Assyriē proferendam esse. arg. l. sed et si. §. j. ff. de instito. inde Latinē proferri, id est, euidēter. Virgilius in Priapea cum dixisset obscurē peti posse turpe quippiam, mox subdit:

Simplicius multo est, da p̄edicare, Latinē

Dicere, quid faciam? crassa Minerua mea est.

Vtitur Martialis in præfatione primi libri, & libr. xj. in epigrāmate ad lectorē grauem, & alij non ignobiles autores. Ultimo tandem tempore, in Lunam ius peruenit Sphærarum ultimam. hoc est, in Bar. Bal. Ias. & aliorum cōmentarios, quos iustissima de causa Lunæ comparamus, nam ut Luna ultima Cælo citima terris luce lucet aliena, puta Solis: sic Doctorū sententiae nouissimæ alieno lumine fulgent, nempe ex iurisprudentium testimonio, quos nos superius Soli contulimus: per se uero Doctoris autoritas obscura est. §. consideremus. in auth. de triente & sem. col. iij. multorum tamē patriciorū Doctorū opinio (patricios uoco eos qui de Barto. familia sunt, reliqui plebeij censendi) ubi lex deficit pro lege, in causis decidendis obseruatur, quia & Lunæ cur

c sus.

sus duodecies repetitus cursum Solis æquat, & annum implet, qui constat ex trecentis sexaginta quinq; diebus. l. si ita. §. æstimatio. ff. ad legē Aquil. M O M. Luna inconstantia mirum in modum arguitur, modo enim integra est, modo dimidia, nascens, senescens, silens, sinuata cornibus. & hoc nomine male audiunt Doctores, quod sentiant, dissentiant, distinguant, & in mille atomos diuidant, non sine graui lectorum dispendio. Itaq; sicut concepti sub Luna dubia in comitialem morbi incidunt, ut Q. Serenus autor est, & qui diu tub Luna uersantur, in deliriū incidūt, et Lunatici à Iureconsulto appellantur, l. bouem. §. aliquando. ff. de ædil. ed. sic plerunq;, qui Doctorū nugas & inanes disputationes usquequaq; lectantur, egregiè desipiunt, ut quæ de extremis à quo, & extremis ad quod cōfictæ sunt in l. si is qui pro emptore. ff. de usu. cap. Item quæ de uerbis directis et communib; in tractatu substitutionū. hæc sunt Lunæ uersatilis incommoda, quæ cum noctis tenebras pelle-re dicitur, ut tu dixisti in §. j. ut iudic. fin. quo. col. ij. licet parū ad rem, maiores tenebras conduplicat. Videbor ego tibi Stoam inuadere, Academiam incendere, Peripatum demoliri, si à Bart. dissentiam uel à communi aliorum opinione. Cæterū non possum assentiri Bartolo, qui olim donationem contractum nominatum fuisse existimat, hodie quoq; multomagis esse, neq; reliquis interpretibus, qui hodie quidem nominatum esse uolunt, olim uero non, sed, quod mireris, etiam post l. si quis argentum. §. fi. C. de dona. innominatam donationem assero.

Obicit Bart. l. Aristo. ff. de don. ubi in donatione non est locus poenitentiae: in contractibus innominatis est l. si pecunia. de cond. ob caus. ff. Cui uulgo respondetur, nullam conuentionem innominatam non reciprocum post traditionem poenitentiam recipere, & uerum est.

Idem Barto. falsò notat donationem habere nomen ab executione, & à re tradita exemplo mutui, commodati, depositi, quia donatio est doni datio. l. senatus de don. cau. ff. idcirco, inquit, nisi re ipsa non producit actionem, quamvis nomen elegans habebat. Sed donationem fuisse ante traditionem demonstrat d. l. si quis argentum. §. fi. C. de donat. ibi, ut non inutilis. ut de permutatione dici solet. Prorsus autem innominata m esse probo his ratiunculis, quia neq; nomen suum habet, neq; actionem. In tantum enim late patet, ut stipulationem sine causa factam contineat. l. hoc iure. §. fi. ff. de donat. Actione uero deficit, quia nusquam est actio. nam quæ actio in d. §. fi. l. si quis argentum. pro donatione competit, ex lege uocatur. ex eo enim quod actio ex lege datur, donatio per se imbecilla ostenditur. l. j. ff. de codic. ex leg. &c. ut Luna, alieno lumine lucet, cum careat proprio. Plane in donationis negotio Luna, id est, doctorum opinio, defecit & (ut puto)

Tum Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

A C C . An committes ; ut propter unum , aut alterum erratum omnes Doctorū sententias respues ? eadē opera Homerus et Plato damnentur , quorum ille uersus aliquando mutilos edidit , hic Solem Lunæ proximum esse uoluit in secundo à nobis Cælo Aegyptios secutus , cùm quibus simul reprehenditur . Certè Iurisconsulti nō nunq; mu-tuas patiūtūr reprehensiones , adeo ut Celsus pater à Celso filio reprehensus sit . l. dedi . § . si quis . ff . de condic . caus . dat . ne mirum sit idem contigisse Doctoribus , sine quibus , si qui se profuturos arbitrantur , Arcadibus dementia similes sunt : nam hæc gens se Luna antiquorem gloriat . M O . Lunæ me amatorem reddidisti , utinam ab ipsa redamer , si am que nouus Endymion , quem ipsa in Latmo monte Cariæ sopiauit , ac suauata est . A C C . Hæc de septem stellis raptim dixi , ex industria pretermittens nonam stelliferamq; sphæram , quæ à græcis απλανης dicta est , de qua nihil habeo dicere , nisi quod per eam omnes disciplinæ & scientiæ referuntur & indicantur , quibus crebro ius ciuile ornatum est , ut hoc uerumq; cælum stellis splendentibus . Si quidem in perfecto iurisconsulto omnes artes , quas græci ελευθερα μαθηματα uocant , l. j. ff . de uarijs cognit . necessariæ sunt . imprimis grammaticen nouerit , oportet , l. Plautius . ff . de aur . et arg . maximè uerborum significationē , in qua pars iuris nostri sita est , ut Quintilianus lib . xij . recte dixit , poësim autem utilem esse demonstrant , qui ex Homero meras decisiones eliciunt . l. j. ff . de cōt . empt . l. aut facta . § . pe . ff . de poe . M O . Sane Pomponius neque grammatices neque poësis rationem habuit , dum oppidum ab ope deduxit in l. pupillus . ff . de uerb . signi . cum syllaba , quæ in oppido longa est , in ope breuis inueniatur . A C C . Quid tum an nescis uerbum , dico , & dicax , ratione syllabæ differre , non origine ? sic nubo , & , pronuba . noli , quæso , dubitare , quin iurisconsulti omnibus liberalibus disciplinis imbuti fuerint , et si plerunq; uerba quædam sibi peculiaria habeant & alijs non communia , ut patet ex l. ii . ff . de usucap . idem in singulis artibus inuenire possumus , quod saepius mordaces grammaticos decepit . Sed redeo ad informandum Iurisconsultum , in quo dialecticam desidero . l. si is qui . § . utrum . ff . de reb . dub . non qualem habuit Callicles , qui arguebat hominem temperantem esse stolidum : aut Thrasymachus , qui sapientē subtiliter detestabatur : aut qualem Carneades , qui uerisimiliter contra iustitiam disputauit , sed mediocriter peritum uolo à falsis uera discernentem . can . si quis artem . 37 . dist . quia q; doctissimi ab antiquis habitu sunt , unā potissimum scientiam perfecte habuerunt , de reliquis aliquid intellexerunt , etiam Eleus Hippias , qui cum in Olympia uenisset , de omnibus se artibus responsurum dixit .

Iam uero quod historiam medicinamq; ignorari non deceat , colligimus .

gitur ex l.ij.de orig.iur.l.antiqui.ff.si pars hær.pet.

Ab illis igitur dissentio , qui inter iurisprudentiam & humaniores disciplinas fines limitesque posuerunt , quos tollere necesse est : quia connexæ inter se sunt & demonstratae per illam auream catenam Homeri libro viij.Iliados per quā Iupiter dicit facillimè posse in Cælum tolli Deos, terram & maria. Plato στεγὴ χρυσέη, Homeri pro Sole accipit,cui cuncta sint alligata,& per cuius aureos radios omnia uegeta fiant. Eodem modo nos catene Homericæ Solem nostrum,hoc est (ut suprà dixi) Pandectas conferamus, & omnes doctrinas complecti putemus, unde etiam nomen habent.l.ij.ſ. sed cum omnia. C. de ueter. iur. Numirum in iure pauca sciri nequeunt ,nisi plurima intelligentur : quia sub iustitia omnis uirtus continetur. hinc est uersiculus ab Aristotele citatus in Moralibus ad Nicomachum lib.v.

Ἐψ δὲ δικαιοσύνη συλλιγθῆναι τῶν ἀρετῶν οὐδέποτε δύση.

Tota autem Pædeatarum compositio in septem articulos distincta est. l. ij. ſ. septimus. C. de uet.iur.iuxta septem stellarum numerum, quoniam hic numerus in magno honore ueteribus fuit præsertim Iurisconsultis. Inde sunt septem dies in hebdomade, quorum dies Solis præcipiuus est. l. omnes. C. de ferijs.

Per septenariū numerum absolui hominem, Straton peripateticus apud Macrobius ostendit : & septimo mense legitimus demum nascitur.l.septimo.ſſ.de stat.hom. septimo anno infantia absoluta est, eo duplicato pubertas incipit in masculis.ſ.ij.Inſt. quib. mod.tut. fin. eadem ætate uxorem ducere iisdem concessum est. sponsalia septēnes iure faciunt.l.in sponsalibus.ſſ.de sponsal.

Diuortium nemini facere licuit , nisi coram septem testibus, l.nul-lum.ſſ.de diuort.

Totidem in testamento requirūtur.l.hac consultissima. C.de testa. nec pauciores bonorum possessiones prætor introduxit. ſ. septima. inst. de bon.poss.

Totius quoq; diei maior pars est septem horarum primarū quam supremarum,l.ij.ſſ. de uerb. ſig. hoc est ab aurora ad horā unam post meridiē,in quo uerè hora sexta est,labor hominis est uegetior, quam ab hora una ante meridiem, ad uesperam usq; alterius diei. quia dies unus non xij.horas habet,ſed xij.tantum.l.ij.ſſ.de maumisſ.l.ij.ſſ.de oper.lib.In summam, septenarius numerus purissimus est.can.nuptiæ. 32.q.j.Deniq; septem fiunt soni ex imparibus interuallis nouem sphærarum , quarum terra immobilis est,ex reliquis octo superioribus septem supersunt spatia , ex quibus mirificus concentus eliditur. hinc ait Virgilius lib.vj.de Orpheo loquens:

Nec non Threicinus longa cum ueste sacerdos

Oblo

Obloquitur numeris septem discrimina uocum.

Huius musices rationem explanat Cicero in Sonnio Scipionis, orbi stellifero acutum excitatum que motum assignans, lunari, grauem. talis harmonia iuri ciuili peculiaris est, ut quæ nunquam dissonat, cum nihil in eo inueniatur contrarium. l. ij. §. contrarium. C. de uet. iur. m o. aut ego rusticis & supinis auribus sum, aut §. thesauros. Insti. de rer. diuis. non concinit cum l. ij. §. fin. ff. de iur. fisc. h̄c, si quis in locis publicis, sacris aut religiosis thesaurum inuenierit, eundem cum fisco diuidit: atqui in §. thesauros. totus thesaurus inuentori cedit ex re-scripto D. Hadriani. a c c. Valde difficilis h̄c ἀντινομία est, ut Alciatus ait lib. Parergon vij. cap. j. quid ipse, quid alij perperam sentiant, non resero, sed puto sequi magis oportere, quod habetur in d. l. ij. §. fi. ff. de iur. fisc. ut si quis in loco sacro, publico, religioso, thesaurum inueniat, cum fisco diuidat. Nec obstat d. §. thesauros. de rer. diuisi. quia ibi locus sacer aut religiosus inuentoris erat. quod quidē esse potest, nempe cum fundo profano accedit, ut l. hanc legem. & l. in modicis. ff. de cont. empt. inde uideas ibidem Iustinianum nihil annotasse de loco publico, sed tantum de sacro uel religioso. porrò ut ostenderet ea loca propria esse inuenientis thesaurum, statim subdit: at si quis, inquit, in alieno loco inuenierit. Quare existima ius ipsum nunquā sibi esse dis simile, & consonantiam in maxima cura habuisse. §. quorum. proœm. Inst. Neque musicam neglexerunt legumlatores: Vlpianus in l. sed & si. ff. de usuf. symphoniacum seruum cæteris prætulit. concentus quos natura hominis modulari potest, Symphoniaz dicūtur à Vitruvio lib. v. ca. 4. Ego citharædos eximi ab infamia, in l. ij. §. pe. ff. de ijs qui not. infa. honestissimo Dauidis exemplo, qui Saulis furorem cithara leniebat, Regum j. ca. xv. sed quid tu Moine, identidē attonus suspicis?

m o. Contemplor cælos: laudo tacitus maiorum diuinam indu striam, quos non in Sphæris modo, sed etiam in orbe signifero siue Zodiaco Iustitia rationem habuisse comperio. nam cum in eo duodecim signa certo ordine collocata sint, in sexta sede Virginem, in septima stateram posuerunt, idq; inter Leonem & Scorpium, ita significantes, in animaduertendo puniendoq; benigitatem & æquitatem potius seruanda esse, quam rigorem & sauitiam. l. respiciendum. ff. de pœn. quia Virgo illa iustitiam benignorem denotat, poëta Astræam uocant Iouis & Themidis filiam, quæ post aureum seculum in Cælum euolarit, de qua Cæsar Germanicus in Phænomenis:

Deseruit properè terras iustissima Virgo,

Et Cæli sortita locum.

Hæc est illa iustitia quæ non distrahitur ullius iustiore petitione, id est, qua nihil iustius inueniri potest. l. bona fides. ff. depos.

Per stateram siue lancem, æquitatem significari non dubitamus. l.
fi. C. de repud. Persius:

Scis etenim iustum gemina suspendere lance.

Hinc Iupiter apud præcipuum poëtarum, fata tam Troianorū quam
Græcorum lance appendit. & uetus mos Romanorum plurimū lan-
cis usum in arduis rebus habuit. §. i. de testamen. ex quo qui in alienam
potestatem ueniebant, per æs & libram sui iuris esse desinebāt, & quasi
uenibant. Ouidius libr. iiiij. de Ponto, in Elegia ad Sext. Pompeium:

Teq; meæ causam seruatoremq; salutis,

Meq; tuum libra norit eꝝ are magis.

A c. c. Gaudeo, quod tu è reprehensore in iurisperitum euaseris. spero
ut intra perpaucos dies insignem quandam repetitionē (sic appellant)
emittas. m. o. Me ludis. quod si mihi moueris stomachum, biduo do-
ctor utriusque fiam, non ex illorum numero, qui cum ex Barto. alijsq;
eiusdem fortis autoribus aliquid furtim acceperint, suum impudenter
esse prædicant, & , ut reliqui fures, alienis poculis ansas mutant: ne sit
mirum tot in iure inteniri uolumina, cum eadem saepius alijs uerbis
scribantur. Vis referam obiter, quis sermo de hac re mihi nuper habi-
tus sit cum Tyber. Coruncano antiquo iuriscons. qui primus iuris ci-
uili scientiam publicè professus est? l. iij. §. iuris ciuilis. ff. de orig. iur.
is legatus à Rhadamantho ad Iouem uenerat de re graui uerba factu-
rus: legatione functus super Lunæ cælum aliquot horas commodum
mecum deambulauit. cumq; in eum ferè sermonem incidissetus qui
nunc inter nos est, Vidi, inquit solertè pictam Bartoli effigiem homi-
nis euomentis imagine, quem circumstabant quam plurimi, ut quæ-
cunque euomuisset, audiissimè deuorarent. A c. c. Intelligo quid hæc
pictura loquitur: eos enim taxat, qui cum docti uideri uolunt ab im-
peritis, à doctis uidentur imperiti: Bartolum spoliant ac Calepinum,
& notissima lexica, ut aliquid repente profecisse in politioribus lite-
ris credantur. O miseros homines, nonne cognoscere debuerant, quod
si quis ex aliena materia speciem aliquam fecerit, si species ad priorem
materiam reduci possit, is censetur dominus, cuius est materia. §. cum
ex aliena. Inst. de rer. diuis. tales ego missos facio, te uero, Mome, in Ely-
sium redditurus obsecro, ut Sphæram meam memoriae tuæ com-
mendes, & nullibi ea quæ de me andiuisti recites ac

prodas iniussus. m. o. Vereor, ne tua Sphæra ta-

lis sit, qualis illa fuit, quam de uitro

fecit Archimedes, quæ tem-

pore tandem (quod Dij.

auertant) frangi

posse.

F I N I S.

EPIGRAMMATA.

Dedicat uersus Io. Tornoero Archidac.
& Senatori Tolos.

Non mihi laurigero dictatur Apolline carmen,

Nec mens Castalijs ebria feruet aquis:

Mitto tamen uersus, uersus ne sperne, Senator,

Leniat ut noster iura seuer a iocus.

Iura palatino tractas qui sepe recessu,

Forsitan e^o Maio carmina mense leges.

Nos hec in tenero propensi mittimus anno:

Ver tibi dat nugas, seria mittet hyems.

Ad Iurisprudentiam.

Da mihi (si qua fides) thesaurum, munera, nummos,

Quae te pollicitam nolle negare decet.

Stultus ego studui quindenos turibus annos,

Et scio quas leges Itala turba vomit.

Quid superest? laudabor, aīs. me ladi inanem,

Nondum aliquid laudis nostra crumena videt.

Et lauder potius, vellat ni Bartolus aurem,

Dum tangi digitis sidera posse puto.

Magna terrigenas mugirem voce gigantas,

Aut Paphia canerem dulcia fulta deæ.

Ornarent croceis hedera me, diua, corymbis:

Nec tu pro nummis verba subinde dares.

Viq; dares feci, pr. e scriptis peto verbis.

Lustra vel, ob causam, nunc tria redde mihi.

De Senatu Tolos.

Tetrica si videas reddentem iura Senatum,

In terris Diuum numina sancta putes.

Io. Iacobo Mesmio magni consili^j

Libellorum magistro.

Ius tibi Cæsareum, Mesmi, conceſſit honorem,

*Eque tuo summus nomine crevit honor.
Nomine sepe tuo placuit sibi docta Tolosa.
Te redimat Baldis gloria Tusca decem.
Gloria te sequitur, que quamvis proxima Celo,
Inferior domino fit tamen illa suo.*

Ad Clytiām.

*Formosam quicunq; minus te Cypride dicit,
Haud oculis, Clytie, te uidet ille meis.*

Cur Garumna increuerit v i i, idus Maias, 1549.

Ite procul uates, ex me nunc discite causam,

Cur rapidus uerno mense Garumna tumet;

Num forte aërio niuibus de monte solutis,

Imbre uel immodico? nil minus ergo quid est?

Intumuit fastu, pulchram quod perluit urbem,

Quæ terris Clytiām protulit: imo deam.

De tribus fratribus Tolosanis, ad Lectorem.

Cur sic Palladiam miraris stare Tolosam?

Hoc tres efficiunt, sidera terrena, Fabri.

Quod si quando ruant ingentis moenia mundi,

A tribus hæc refici posse putabo fabris.

Ad Sabinum iuriscons.

Vt nos Cecropij miramur iura Solonis,

Sic tua miratur, docte Sabine, Solon.

Iuris auditoribus Tolos.

Emoriar, nisi uos oculis plus diligo nostris,

Conuolat in uestras parua Thalia manus.

Versiculos, socij, furtiva scribimus hora:

Cure est, quid sibi lex illa, uel illa uelit.

Indignor, si quando refert ignobile vulgus:

Neutrū perficiet, si quis utrumq; cupit:

Arpine toties luserunt carmina chartæ:

Pierium nosti, Papiniane, gregem.

Ille supinus erit, quicunq; (ignoscite uero)

Quale suum alterius finxerit ingenium.

Ad

EPIGRAMMATA.

23

Ad Bert. Eyguam aduocatum Regium
in Senatu Tolos.

Patronum princeps, ut principis Egua patrono,
Coram te mutus Tullius esse potest.
Aurea dum pauidos urget facundia fontes,
Impia te metuit, te pia turba colit.

Ad Cupidinem.

Absentem Clytie reuocat, pellitq; sequentem,
Huc illuc sic nos, parue Cupido, trahis.
Tantalus in medijs sitiens eluditur vndis.
Me situs in medio uectare semper habet.

Franc. Bertrando quarto praesidi Tolos.

Sacrarum cultor, præses sanctissime, legum,
Qui canis arguta carmina docta chely:
Tu, fateor, felix claro splendescis honore,
Ingenio sed sunt ista minora tuo.

Epitaph. Di. Franc. Gallorum Reg.

Mars, Phœbus, Pallas, regi statuere sepulcrum,
Cum quo, ius, carmen, fortiaq; arma iacent.

Epitaph. Nicol. Bertrandi quarti Praesidis.

Ad Mortem.

Mors, actum video, misella, de te.
Non est nequitiae negare poenas,
Cum plus sit rationis & caballo.
Tollis, non homines, sed uniones,
Reges, inde duces, & eruditos:
In sanctumq; manus iacis Senatum.
His ni funeribus modus paretur,
Majestatis eris rea imminutæ.
Rides, conijcio quid ipsa sentis:
Haud tu perpetuum times Areston.

Anton. Broullato Moniayo.

Tu genus illustri clarum de stemmate ducis,
Sacra tamen generi iungere iura paras.
Sic, Broullate, decus gemini te nominis ornat:
Quod capis ex atauis, quod paris ipse tibi.

EPIGRAMMATA.

Is nunc magnifici, redditurus, regis in aulam,

Dij faciant ut sis, qui puto, prorsus eris.

Stepha. Poterio archigramma-
teo Regio Tolos.

Cum tibi sint & opes, & sit prudentia, quero

An sis fortuna filius, an' ne Louis?

Quas tibi uirtutes industria contulit, illas

Pauperies multis imperiosa facit.

Ad Actæonem, de Clytia,

Nudam Gargaphiae uidisti in ualle Dianam

Actæon canibus dilacerate tuis.

Sum magis ipse miser: uitreo tu fonte lauantem

Vidisti niueis emula membra rosis.

At Clytiam nimio uidi dum fulget amictu,

Dum superat glacie, dumq; colore niues.

Castla semel Diana neci te tradidit olim:

Vno me decies enecat ista die.

Gabrieli Burgo Iurisc.

Elysjs fuerit si Nerua reductus ab agris,

Exegit qui amos post tria lustra duos,

Miretur prima leges te scire iuuenta,

Pluribus & Neruis te putet esse parem.

Quas habeas animi dotes perscribere tentem,

Si quis me faciat, Burge diserte, deum.

Durbano Maulio protonot.poëeos
apud Tolos.arbitro.

Tam, Durbane, nouem gaudent, te iudice, Musæ,

Quam Musis gaudes, doce poëta, nouem.

Ne tu Virgilij uersus imitare sonantes,

Inuideat forsitan ne tibi Virgilius.

EPIGRAMMA PRIORIBVS POSI-

tionibus de iure ciuili triduum Tolosæ dispu-
tatis subscriptum.

AD LECTOREM.

Hæc quæ perueniunt in ora uulgi,

Si non despicias, benigne Lector,

Oratam

EPIGRAMMATA.

27

*Gratiam rem facies, & usq; gratam.
Nam me per trepidum metu leuabis,
Manus non decrit piæ uicissim
Quod respondeat approbationi.
Centenos capies tibi uniones,
Quos nobis pelagus dedit superbum,
Et quos mollis Arabs refert odores,
Medorum'ue nemus, quod Hermus aurum,
Tot fuluae numeros dabo monete,
Quot nox enumeret serena flamas.
An uis pollicitis adesse pignus?
Cur cum tuta tibi perinde fiant,
Si non liuor edax modo repellat
Hæc, quæ perueniunt in ora uulgi.*

EPIGRAMMA POSTERIORIBVS
triduanisq; positionibus subscriptum.

A D H E R C U L E M.

*Alcide, exuuium peto leonis.
Hoc da, si pudor est, rudemq; clauam.
Arcum da & celeres decem sagittas.
Cur tandem triduo paratur ingens
Certamen, metuo pusillus illum
Ceruum cornibus aureis nitentem,
Atq; Hydram toties repullulantem.
In nos Hesperidum Draco resurget.
Tot me monstra sinunt minus quietum.
Si non iuueris, Hercules, peribo.
Quid tu durus opem mihi recusas.
Nil curo, elypeum Minerua cedet.*

Inconstantia felicitatis.

*Vere cadunt uiolæ Phœbo sacer atq; Hyacinthus.
Sic, quæcunq; placet, protinus hora fugit.*

ελπίς ἀνεύ ελπίδος.

